

УДК 1:316.4

ГЕРМЕНЕВТИЧНЕ ОСМИСЛЕННЯ МРІЇ

А.І.Жукова, аспірантка

Здійснено філософський аналіз мрії, з точки зору герменевтики. Проведено символічний аналіз мрії, уточнено взаємозв'язок мрії та символу і мрії як символу у культурі. Створено герменевтичну концепцію, яка дозволила обґрунтувати формування змісту мрії. Обґрунтовано наповнення мрії сенсом як необхідної складової її символічного значення.

Ключові слова: *мрія, Поль Рікер, герменевтика, символ, інтерпретація.*

Для розуміння поняття мрії, необхідно застосувати універсальний метод пізнання - герменевтику. Він орієнтований на толкування життєвого світу людини, сутності його досвіту, проявів, бажань. Мрія повинна бути зрозуміла та інтерпретована як складова культури. При застосуванні герменевтики, мрія стає аналізом самого процесу руху до істини, вона толкується як здобуток культурних знань людства. Мрія через інтерпретацію стає багатоаспектною. Це дає теоретичні підстави для її розгляду. Вона є не якимось результатом, а самим шляхом до пізнання. Герменевтика надає мрії онтологічний зміст, вона відображає єдиний, доступний та ціннісний світ людського розвитку та комунікації. Мрія є світом значень, покладених культурою, а герменевтика є засобом, за допомогою якого повинні бути зрозумілий знаково-символічний сенс мрії.

До ідей герменевтики у теперішній час звертаються представники самих різних філософських, гуманітарних та соціальних галузей наукового знання. Герменевтичний підхід в останні десятиліття набуває широкого застосування як універсальний метод дослідження. Така тенденція багато у чому стимульована зростаючим інтересом починаючи із II половини 80-х років ХХ століття до праць В. Дільтея, Х-Г. Гадамера, М. Хайдеггера, Р. Дж. Колінгвуда, А. Тойнбі, О. Шпенглера, К. Ясперса, Ф. Анкерсмита, Ю. Хабермаса, П. Рікера, О. Ф. Больнова та ін. Саме вони обґрунтували положення про плюралізм інтерпретації змісту явищ у культурі та суспільстві.

Однією з особливостей мрії є її символічний зміст. Досліджуючи мрію у герменевтичному осмисленні, доцільним є розгляд її на основі філософської концепції Поля Рікера.

Герменевтика, у загальному й в цілому, являє собою саме філософію розуміння й у деякому сенсі виходить за межі текстової роботи[1; с.26]. Рікер приділяє велику увагу саме методологічній функції герменевтики. Умови можливості розуміння можуть бути виявлені на трьох рівнях: на семантичному, де досліджуються знаково-символічні утворення; рефлексійному, яке має відношення до мислячого суб'єкта, який, що є важливим, ніколи не буває прозорим; на екзистенціальному, де саме й виникають конфлікти інтерпретацій, тому що спосіб існування інтерпретатора визначає використовувану систему герменевтичного тлумачення. Виходячи із цього філософ стверджує, що немає й не може бути універсальної теорії розуміння[1; с.27].

Разом з тим у герменевтиці як у філософії життя, вважає він, необхідно скористатися всіма ресурсами філософії духу, тобто перенести в життя логіку іманентного розвитку, названу Гегелем Поняттям. З погляду методології, це означає приєднати проблему герменевтики до феноменологічного методу. Таким чином, філософ має намір перебороти крайності об'єктивізму й суб'єктивізму, натуралізму й антропологізму, сцієнтизму й антисцієнтизму, протиріччя між якими призвели сучасну філософію до глибокої кризи[2].

Особливість символу, у рікеровському його розумінні, полягає в тому, що він має подвійний зміст: семантична структура символу утворена так, що він думає сенс за допомогою іншого сенсу, споконвічне, буквальне значення в ньому відсилає до сенсу алегоричному, екзистенціальному, духовному. Таким чином, символ кличе до інтерпретації й мовлення[2]. Під символом Рікер розуміє знак, і як будь-який знак він відповідає якій-небудь речі й разом з тим націлений за її межі. Однак не будь-який знак є символом; символ містить у собі подвійну інтенціональність; насамперед існує первинна, або буквальна, інтенціональність, що, як і будь-яка означальна

інтенціональність, припускає перевагу умовного знака щодо знака природного: до такого роду знакам ставляться образи плями, відхилення, ваги; слова, несхожі на означувану річ; однак над цією первинною інтенціональністю надбудовується вторинна інтенціональність, яка, завдяки матеріальній плямі, відхиленню в просторі, випробуванню часом, передбачає певну ситуацію людини в сфері Священного[3]. Міркування про символи виникає в певний момент рефлексії, відповідає певному положенню у філософії й, імовірно, у сучасній культурі. Звертання до архаїки, до нічного, до сновидіння є спробою уникнути труднощів, з якими зіштовхнулися при розгляді відправної точки у філософії[2]. Символ є рух самого первинного сенсу, який змушує нас бути присутнім у буквальному значенні й тим самим асимілює нас із символічним так, що інтелектуально ми виявляємося нездатними підкріпити схожість[2].

Символізм мрії виходить із уяви й інтенціонального розуміння мрії. Символи прояснюють інтенціональну структуру мрії як такої. Символ мрії також має подвійний сенс. Подвійність полягає у тому сенсі, яку вкладено у мрію. Очікуванні бажання і створюють подвій сенс мрії, адже вона може мати наслідки, які непідвладні змінам. Символічна інтенція мрії протиставляється психоаналітичній інтерпретації. Кожна інтенція мрії наповнюється архаїчним змістом і підтримується вже отриманим досвідом минулого. А нова інтенція утвориться при зміні культурних парадигм або змін у самому суб'єкті. Символ, таким чином, руйнує раніше прийнятий, раніше створений символ.

Мрія має глибокий сенс насамперед завдяки рефлексії, того наповнення якого вкладається в це поняття. Символіка мрії надає їй нескінченну досконалість, мінливість, нову конфігурацію необмежених образів. Сенс мрії формує її основу, глибину, а символ надає їй форму присутності, реальної сили, що направляє до дії. Мрія без символу, яку створює культура або людина, стає порожньою. Порожня мрія перестає існувати, вона позбавлена своєї абсолютності. Символіка надає відчуття дійсності й безсмертя мрії,

тому що її розуміння пов'язане з досконалим незбагненим бажанням. Якою би зміною не піддавалася мрія її символ залишається незмінним на протязі часу. Можливо, відбудеться динамічне переосмислення цінності - духовної або матеріальної - вкладеної в мрію, тим ні менш її семантика залишиться незмінною. Важливим у символі мрії, є в тому, що вона підлегла формалізму, який створює саме суспільство й отриманий ним архаїчний досвід. Проте, вона не позбавлена рефлексії й створюється психоаналітичними інтерпретаціями.

Для того щоб охарактеризувати значення символу, Поль Рікер ставить запитання: «Отже, чому ж тут існує проблема для філософії? Тому що звертання до символу виявляє щось дивне, те що шокує. Я називаю символом усяку структуру значення, де один зміст — прямий, первинний, буквальний — означає одночасно й інший зміст — непрямий, вторинний, алегоричний, — який може бути зрозумілий лише через перший. Це коло виражень із подвійним змістом і утворить власно кажучи герменевтичне поле[3].

У зв'язку із цим поняття інтерпретації одержує цілком певне значення; я пропоную додати йому таке ж широке тлумачення, що й символу; інтерпретація, скажемо ми, це робота мислення, яка полягає в розшифровці змісту, який ховається за очевидним змістом, у виявленні рівнів значення, замкнених у буквальному значенні; я зберігаю, таким чином, початкове посилення на екзегезу, тобто на інтерпретацію схованих змістів. Так символ і інтерпретація стають співвідносними поняттями: інтерпретація має місце там, де є багатоскладовий зміст, і саме в інтерпретації виявляється множинність змістів. Це подвійне обмеження семантичного поля — з боку символу й з боку інтерпретації — породжує кілька завдань, коротким описом яких я й обмежуся[3].

Пропонуючи герменевтику як метод тлумачення, Рікер приділяє велику увагу проблемі часу і його ролей в інтерпретації. Інтерпретація — це місце зчеплення двох часів — минулого й сьогодення. З одного боку, інтерпретація містить у собі традицію. З іншого боку, інтерпретація сама відбувається в

часі, у сьогоденні, відмінному від часу традиції; і те, і інший час належать один одному, вони взаємозалежні. Щоб зрозуміти цю діалектику часів, необхідно, яка вважає Рікер, звернутися до третього, глибинного, часу, що забезпечує багатство змісту й робить можливим взаємне збагачення двох інших часів; для Рікера — це час самого змісту, що має відношення до семантичної конструкції символу[2].

Для Рікера очевидно, що слово, дискурс, у цілому мають символічну функцію, при цьому він чітко відрізняє філософію мови від науки про мову. Основу цієї відмінності він бачить у тому, що науку про мову цікавить замкнута система знаків, філософія ж мови «прориває» цю замкнутість у напрямку буття й досліджує феномен мови як елемент обміну між структурою й подією; провідна роль у цьому обміні належить живому слову[2].

Мрія не розкрита, якщо не виражена у формі. Такою формою може бути мова. Мова є певним провідником, знаряддям, який передає світу сенс мрії. Таки чином, все різноманіття уяви й бажання відтворюється у світі, роблячи його наповненим символом мрії. Доти, поки мрія залишається у свідомості, немає зв'язку з передачею змісту в семантичних структурах. Мрія наповнюється символами образів, відчуттів, простором і часом саме завдяки інтерпретації і в такий спосіб переходить у культурну категорію.

Мрія, як символ, що вже існує в культурі, може залишатися в суб'єктивній інтерпретації й у такий спосіб вона здобуває символ сакрального й наповнюється індивідуальною символікою. Як відзначає Поль Рікер: «Пропонуючи зв'язувати символічну мову із саморозумінням, я сподіваюся задовольнити глибинну вимогу герменевтики. Усяка інтерпретація має на меті перебороти відстань, дистанцію між минулою культурною епохою, який належить текст, і самим інтерпретатором. Переборюючи цю відстань, стаючи сучасником тексту, інтерпретатор може привласнити собі сенс: із чужого він хоче зробити його своїм, власним; отже, розширення саморозуміння він має намір досягти через розуміння іншого.

Таким чином, явно або неявно, усяка герменевтика - це розуміння самого себе через розуміння іншого». Саме внутрішнє розуміння мрії зв'язує її з рефлексією. Однак рефлексія не може бути спрямована на мрію, якщо символ мрії не існує в об'єктивному вираженні. Тобто обґрунтування мрії, як символу певної рефлексії можливо за умови існування мрії як символу в культурі. Визнання мрії, як значення наділеного сенсом і символом дає можливість виражати її в мовній або іншій формі й підтверджує її стабільність у культурному вираженні. Таким чином, мрія перестає бути просто словом, а являє собою певне значення, у який вкладається сенс.

Здатність до символізації, виділена Рікером у якості однієї з основних характеристик людини, веде до перетлумачення гусерлевської редукції, мета якого, на думку французького філософа, полягає в тому, щоб як можна тісніше зв'язати її з теорією значень, названої ним «осьовою позицією сучасної феноменології». Рікер пропонує бачити в редукції умову можливості відносин позначення, символічної функції як такої. У цьому випадку, вважає він, редукція перестає бути якоюсь фантастичною операцією й стає «трансцендентальним» мови, можливістю людини відрізнити себе від природної істоти, співвідноситися з реальністю за допомогою знаків. Саме тут Рікер бачить поворот філософії до суб'єкта, який розуміється як початок «позначення життя», і зародження буття, що говорить про світ і спілкується з іншими суб'єктами[2].

Самим фундаментальним для філософії поняттям Поль Рікер вважає особистість: особистість це те місце, де народжуються значення, культурні сенси. Називаючи свій метод регресивно-прогресивним, Рікер, опираючись також на ідеї свого співвітчизника Мішеля Фуко, ставить перед герменевтикою завдання виявити археологію суб'єкта, укорінення особистості в бутті. Як відзначає сам Рікер, «реалізм несвідомого, топографічне й економічне трактування уявлень, фантазій, симптомів і символів виявляються, зрештою, умовою герменевтики, звільненої від забобонів ego. Важливо, що герменевтика — це етап у роботі із присвоєння

сенсу, етап між абстрактною й конкретною рефлексією, герменевтика — це виявлення за допомогою мислення сенсу, схованого в символі» [2].

Отже, символ мрії являє собою ідеалізований об'єкт, створений культурними явищами. Інтерпретація мрії припускає сенсові розповсюдження семантичних образів, упорядкованих знаків, які породжені культурою. Символ мрії для суб'єкта припускає рефлексію психоаналітичних здібностей свідомості, поєднання уяви з реальним створеним символом мрії. Таким чином, символ мрії існує між двома сполучними значеннями - культурними явищами й рефлексією свідомості особистості, злиття яких і створює семантику мрії. Символ мрії у герменевтичному його розумінні є напрямком, необхідним для збагнення суті мрії поза умовним, вузьким і абстрактним уявленням.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Богданов Е. В. Философская герменевтика: история и современность: Текст лекции/ СПбГУАП. СПб., 2002. - 26 с.
2. Вдовина И. С. Вступительная статья к «Конфликт интерпретаций: Очерки о герменевтике» П. Рикёра // режим доступа: <http://elenakosilova.narod.ru/studia3/ricoeur.htm>
3. Рикер П. Конфликт интерпретаций. Очерки о герменевтике / Пер. с фр. и вступит. ст. И. Вдовиной // режим доступа: <http://elenakosilova.narod.ru/studia3/ricoeur.htm>

ГЕРМЕНЕВТИЧЕСКОЕ ОСМЫСЛЕНИЕ МЕЧТЫ

Жукова А.И.

Осуществлен философский анализ мечты, с точки зрения герменевтики. Проведен символический анализ мечты, уточнена взаимосвязь мечты и символа, а также мечты как символа в культуре. Создана герменевтическая концепция, которая дала возможность обосновать формирование значения мечты. Обосновано наполнение мечты смыслом как необходимая составляющая ее символического значения.

Ключевые слова: мечта, Поль Рикер, герменевтика, символ, интерпретация.

HERMENEUTICAL COMPREHENSION OF THE DREAM

Zhukova A.I.

Realized philosophical analysis of the daydream, with standpoint of hermeneutics. Was organized symbolic analysis of the daydream, was elaborated intercoupling the daydream and symbol, as well as daydreams as symbol in culture. Was created hermeneutics concept, which enabled to motivate shaping of importance of the daydream. Motivated filling the daydream sense as important forming its symbolic importance.

Keywords: daydream, Paul Ricoeur, hermeneutics, symbol, interpretation.